

Tasavvufun Zaferleri

Tasavvufun Şiârı
Daima Zaferdir

ŞEYH
SAFVET
EFENDİ

TASAVVUFUN ZAFERLERİ

Tasavvufa dair münazarât-ı ilmiyyeyi ve eimme-i sûfiyyeden ve meşâhîr-i ulemâdan bazı zevâtın terâcim-i ahvâliyle intikâdât-ı edebiyeyi muhtevîdir.

Sahib ve muharriri

Urfa Mebusu Şeyh Safvet

TASAVVUFUN ZAFERLERİ YAHUT EL-BURHANU VE'D-DELÎL 'ALÂ MÂ HAVÂHU'Ş-ŞERH VE'T- TAHLÎL MÎNE'L-EBÂTÎL

Eimme-i sûfiyye hazerâtının ervâh-ı mukaddeselerine ithâf

[3] Bismillahi'l-ğâlibi 'alâ emrihi

El-Burhanu ve'd-Delîl 'alâ mâ Havâhu'ş-Şerh ve't-Tahlîl mi-
ne'l-Ebâtîl, Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye azasından İzmirli İsmail
Hakkı Beyefendi'ye hitaben ecvibe-i şâfiyedir.¹

Arz-ı Şükrân

Eimme-i sûfiyye -enârallahu berâhînehüm- hazerâtının kütüb-i
celîle-i dîniyyelerinde münderic ehâdîs-i şerîfeye dair Tedkîk-i
Müellefât ve Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye heyetleri arasında İstîzâh,

1 İzmirli İsmail Hakkı Bey mülgâ Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye azalığında ve sahib-i eser,
Tedkîk-i Mesâhîf-i Şerîfe ve Müellefât-ı Şer'iyye Heyeti riyasetinde iken aralarında
cereyan eden tahrîri mebahîs-i ilmiyye üzerine yazılmıştır.

Îzâh ve Tafsîl ve *el-Cerhu ve't-Ta'dîl* nâmlarıyla te'âtî edilen mürasela'nın neticesinde Dârü'l-Hikme Heyet-i Aliyyesi'nin meslek-i celîl-i ulemâyâ çeşbân bir sûrette vakar ve temkînün muhafazasıyla hâdiseyi müsebbib-i aslîsinin uhde-i idrâkine terkeylemiş olduğundan dolayı heyet-i müşârunileyhâya kemal-i hürmetle arz-ı şükrân eylerim. Zaten *Cerîde-i İlmiyye'* de münderic olup münazarât-ı vâkıanın madde-i asliyyesini teşkil eden kendi tabiriniz vechile 'da'va-yı muhayyelin' te'vilât-ı fâsîde ile sümme't-tedârik tevcihât-ı bâridesi arasında zikrelediğiniz *Siyer-i Celîle-i Nebeviyye* nâmındaki eserinizi lede'l-mutâlaa Dârü'l-Hikme nâmına evvelce kaleme alınmış olan *Îzah ve Tafsîl*'in hemen aynen denilecek derecede eser-i mezkûrdan kopya edilmiş olduğu anlaşılma evvelen ve ahîran heyet-i müşârunileyhânın hatîât-ı vâkıadan müberrâ bulunduğu vicdanen teslim edilmiştir. Yalnız size karşı fazlaca bir itimad hatasına düşmüşlerdir ki bunun vebal ve mesuliyet-i maneviyesi de yine size râcîdir. Maamâfih heyet-i müşârunileyhâya arzedilen şükranımızdan sizin için de büyük bir hisse vardır. Doğrudan [4] doğruya kendi nâmınıza izafetle *Şerh ve Tahlîl*'i tesvîd eylediğinizden dolayı münazaranın serbestî-i cereyanını temin etmiş oluyorsunuz ki bu husus hakikaten şâyân-ı şükr ü mahmedettir.

Sâik-i Aslî

Şerh ve Tahlîl'inizde hangi sâikle *el-Cerhu ve't-ta'dîl* risalesini kaleme aldığımızı bilmediğinizi tekrar ediyorsunuz binaânaleyh evvel emirde bunun sâik-i aslîsini bildirmek îcab ediyor: Asr-ı akdes-i nebevîden zamanımıza kadar sürüklenip gelen a'dâ-yı dinin asran ba'de asrin din-i İslâm aleyhinde mefsetet-cûyâne itirazları asrın revâcına göre eşkâl-i muhtelifeye bürünmüş ve son zamanlarda 'Nice zındık var velî görünür', mısâkınca suret-i haktan görünerek ve güya desâtîr-i ilmiyyeye istinad ederek bilhassa avâm-ı müslimîni şübehâta düşürmek için açıktan açığa cebheden hücum edip de hâib ve hâsir ric'at etmekten ise fûruât

üzerinde çevirme hareketleriyle esas-ı dîni sarsmayı tercihen gâh ictihad bahanesiyle ulemaya ve gâh tasavvuf efsanesiyle meşâyıha kavlen ve kalemen taarruzları fî zamanına kirâren meşhudumuz olmuştur. İşte bu cümleden olarak mesela:

"Tarîk-i tasavvuf hayru'l-kurûn olan kurûn-ı selâseden sonra Hind'in, İran'ın, Yunan'ın felsefe-i bâtulaları din-i İslâm'a karışmasıyla tahaddüs eden bir tarîk-i bidat ve dalâlettir. Âlem-i İslâm'ın inhitat ve tereddîsinin yegâne âmîlidir. Tasavvufa dair yazılan ve maatteessüf makbul-i hâs u 'âm olan eserler serâpâ şerîat-ı mutahharaya muhâlif evham ve hurafât mecmualarıdır. Bunlarda ehâdîs-i Nebeviye olmak üzere münderic bulunan akvâlin hiçbirisi hadis-i nebevî değildir. Belki o tarîk-i dalâleti beyne'l-İslâm neşr u tamim etmek maksadıyla bilâhare uydurulmuş sözlerdir. Hatta bunlar Kur'an-ı Kerim'i dahi kendi heva ve heveslerine göre zevâhîrinden tahvil ederek te'vilât-ı dalâletkârâne ile nusûsun ibtâlî cihetine gitmişler ve bu hususta Bâtınıye denilen zenâdîka ile birleşmişlerdir" gibi sûreten diyanetkârâne ve sûreten mefsedet-cûyâne itirazât ile havâssı müteessir ve avâm-ı nâsı da mütehâyir bıraktıkları herhalde sizin de meşhûd ve mesmû'unuz olmuştur. Şu mutâlaadan hâşâ şahsınıza karşı bir ta'rifz anlaşılmasın [5]. Kemal-i samimiyetle şehadet ederiz ki bugün din-i İslâm'ın himaye ve muhafazasına kâlen ve kalemen vakf-ı vücûd eden zevâtın birincilerindensiniz. Açık söyleyelim bir noktada şüphemiz var. A'dâ-yı din arasında öyle şeyâtînü'l-ins du'ât-ı dalâlet vardır ki her asırda mesela: Ulemâ-yı benâm-ı İslâm'dan ilmi aklına gâlib Takıyüddin Ahmed ibn Teymiyye gibi e'âzımı bile şaşırtmışlar ve reh-i nâ-refteye sapmalarına sebep olmuşlardır. Acele etmeyiniz! Sırası gelince müşârünileyh gibi e'âzımın şürûr-ı şeyâtine nasıl kapılmış olduklarını nukûl-ı sahiha-i sarîha ile isbât edeceğiz. Bu misilli zevât-ı hârikulâde zühd ve ibadetleri ve ulûm-ı şer'iyedeki vüs'at-ı ittilâ ve celâletleriyle beraber düştükleri girîve-i gafletten bir türlü ayılmayarak ve şeyâtîn-i ins ü cinne nasıl bir alet olduklarını bilmeyerek hulûs-ı

kalb ve hüsn-i taviyyetle muğfel mesleklerinin bîsûd müdafaası uğrunda hayat-ı ilmiyelerini hebâen mensûran hedreylemişlerdir. İşte fî zamanına o misillu e'âzım-ı mâziyeye halef olabilmemiz ihtimalâtından endişe ediyoruz. İnşallah bu endişelerimiz nâbemahaldır. Şu istitradı burada bırakalım da zamanımızdaki şeyâtînin tarikat-ı sûfiyye aleyhindeki urcûfelerini tedkîk edelim: Bunların ânîfen tasvîr edilen hezeyanları zuefâ-yı ukûl üzerine şükûk ve şübehâtî îras edecek bir raddeye geldiği bir sırada Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye gibi muazzam ve muhterem bir heyet-i ilmiyyenin havâss u avâma karşı vasıta-i telkîni bulunan *Cerîde-i İlmiyye'* de "Tasavvuf ve ahlak kitaplarında ehâdîs-i Nebî olarak gösterilen akvâl muhaddisîn indinde hadîs-i Nebî değildir belki pek çoğu kibâr, mutasavvıfe sözleridir" gibi bir sözün intişar etmesi o mefsetet-pîşelerin elinde ne kadar müessir bir âlet-i tezvîr olacağı düşünölmüş ve hıfzen lihürmeti'd-dîn *Cerîde-i İlmiyye'* nin diğeri bir nüshasında o sözlerin tashihi nâzikâne bir suretle temenni edilmiş idi. O cümle-i ma'hûdenin her türlü ihtimalâta karşı manâ-yı mutabıkını, mevzû ve mesûkun lehini akli başında her insanın anlayabileceği üzre anlamış idik. Öyle şumullü bir manâ-yı sarîhi işrâb edecek hiçbir nakl-i sahihin bulunmadığını da pekâlâ biliyor idik. Ancak nezakete riayeten eimme-i hadis öyle bir kâide kabul etmişler ise me'hazının irâesiyle tenvîrimiz iltimas edilmiş idi. Şu temenni ve iltimasa mukabil *Cerîde-i İlmiyye'* nin diğeri bir nüshasında her nasıl bir te'vil ile olursa olsun cümle-i ma'hûdenin tashîhi ve böyle bir ihtar-ı hayır-hâhânedede bulunduğumuzdan dolayı bir de teşekkürü intizar ederken Tedkîk-i Müellefât Heyeti'ni serâhaten techîl edercesine kaleme alınmış mutavvel bir cevabnâme karşısında bulunduk. *Şerh ve Tahlîl* gibi o [6] *Îzah ve Tafsil* baştan başa tahrîf, tedlîs mugâlata ve safsatadan ibaret iken Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye Heyet-i 'Aliyyesi nâmıyla vârid olduğuna binâen âdâb-ı münazara ve hürmet-i lâzîmenin mümkün olduğu kadar muhafazasına bezl-i mechûd ile *el-Cerhu ve't-Ta'dîl* risalesinde tahrîf ve tedlîs gibi hatalardan teeddüben

bahsedilmemiş idi. Fakat gerek o *Îzah ve Tafsil*'in ve gerek bu *Şerh ve Tahlil*'in hemen serâpâ:

وما مثله إلا كفارغ حمص خلي من المعنى و لكن يفرقع²

mefhumunun birer timsal-i bî-misâli olduklarını herhangi bir cihetlerine temas ile ismâ' edebilmek hususunda hiçbir mâni kalmadığından müste'înen bi-tevfikihi Teâlâ mukaddemât-ı lâ-zimesiyle ecvibe-i şâfiyesinin tertibine tevessül olundu. Eğer evvelki gibi Dârü'l-Hikme Heyet-i Aliyyes'in ünvan-ı ilmîsi perdesi altında mütevârî kalsaydınız kemâkân bizi pek müşkil bir mevkide bırakmış olacak idiniz. Bizi bu mâniadan âzâde bulunduran hiç şüphe etmiyoruz ki hüsn-i niyetimizin sâik-i aslısidir ve'l-hamdülillahi alâ zâlike.

Cümle-i Ma'hûde Yahud Da'vâ-yı Muhayyel

Hâtimedede tekrar îzah edileceği üzere herkesin manâ-yı mutâbıkîsini ve hatta tazammunu ve iltizamîsini bile anlayacağı bir sözün *Şerh ve Tahlil*'inize göre usûl-i fıkha, mantığa ve bilmem daha hangi fenlere tatbîkan manâsı bizim anlayışımızdan pek uzak olup sû-i tefehhüm sebebiyle muhayyel bir da'vaya kapıldığımızı acaba ne zaman tahayyül edebildiniz rehâ-yı bahs ü cidâl hep o cümle-i ma'hûde üzerinde dönmekte olduğuna nazaran *Îzah ve Tafsil*'i yazar çizerken her şeyden evvel mukaddimenizde sû-i tefehhümü îzah ederek da'vâ-yı muhayyeli ibtâl etmek îcab etmez mi idi? Bilakis o da'vâ-yı bâtulın alâ-hâlihi ibkasıyla bizim de telakkîmize göre tervîci cihetine giderek mantûk ve mefhûmu üzerindeki ısrarınız, mukaddimenizden, îrad-ı nukûlün siyâk u sibâkından pek güzel anlaşılıyor idi. Ancak ne olur ne olmaz ihtiyaten bir girizgâh teminine medar olmak üzere *Îzah ve Tafsil*'in nihayetlerine doğru yirmi altıncı kısımda "Bundan maksad münferid oldukları ehâdis olup nâkûdîn-i hadîsin ehâdis olmadığını tasrîh ettikleri [7] ehâdistir" demiş ve böyle bir mefhuma öyle bir

2 İçi boş nohut gibi, manâ içermiyor fakat patlıyor. [çn]

cümlenin ne muvafakat ne de muhalefet suretleriyle delâletine lugaten ve ıstılahen imkan bulunmadığına dair *el-Cerhu ve't-Ta'dil*'in cevabını almış idiniz. Fakat ne olursa olsun bir girizgâh temin edilmiş idi. Yaşasın mugâlata! *Şerh ve Tahlil*'in nihayetlerine doğru ber-vech-i mutad usul ve mantık nagamâtiyle yine ric'at-i kahkariyye başlıyor. Lakin bütün şu münazarâtın esasını teşkil eden bu cümlenin delâlet bahislerini acaba ne için daima hâtimelere bırakıyorsunuz? Her şeyden evvel bunun bir da'vayı muhayyel olduğunu isbat ile bizi iskât etmek münazaraya, âdâba, usule, mantıka daha muvâfık düşmez mi idi? Fakat ne çare ki müdafaâtın³ *أوهن من بيت العنكبوت* olan en çürük noktalarından birini bu cümlenin te'vilâtı ihtiva ediyor. O halde cesurâne bir hareketle ulûm ve fûnûnda ihâta-i külliyyeden, ihtisas ve tettebu'dan başlayarak ve tağlît ve safsata tahavvülâtını ileri sürerek zaten istisgar edilen hasmın dimağını güya teşviş eyledikten sonra o cümle-i ma'hûdenin hata-yı sarîhini te'vilât-ı bâtniye ile kapatmak çaresi kalıyor ki şu münavereyi⁴ *لأهله كما ينبغي* îfa etmiş olduğunuzu itirafa mecburum. Hele izzet-i nefsi cerîhadar ederek muhatabınızı ye'se düşürmek hud'asıyla ihtiyar-ı sükût ettirmek ve son sözün kendi tarafınızda kalmasını temin edebilmek için ara sıra edebiyat-ı arabiyeden dahi dem vurup mesela:

يا ايها الرجل المعلم غيره هلا لنفسك كان ذا التعليم⁵

gibi nâ-becâ ta'rîzâtın îradıyla:⁶ *كالهر يحكي انتفاخا صولة الأسد* medlûlünce mevhum ve muhayyel tafra-fürûşâne vaziyetleriniz her ne kadar ince düşünceler eseri ise de çe fâide ki bizim için ancak bir vesîle-i telehhî olabilmıştır. Çünkü şu *el-Burhanu ve'd-Delîlü 'ale'l-Ebâtîli* risalemizde yeri geldikçe "Ya eyyühe'r-racül" hitabının ebyât-ı tâliyesiyle birebir mükerreren muhatabı olacaksınız pek latif bir vesile-i telehhî, zarif bir eğlence değil midir? *el-Cerhu ve't-*

3 Örümcek evinden daha dayanaksız. [çn]

4 Ehlinin beğeneceği bir şekilde. [çn]

5 Ey başkasına öğreten kişi, kendine de bu eğitimden bir pay yok mudur? [çn]

6 Aslan masalını anlatan kedi gibi. [çn]

Ta'dil risalemiz takdim edildikten sonra Dârü'l-Hikme Heyet-i Aliyyesi'yle aranızda geçen müzakereyi bilemiyoruz fakat heyet-i müşârûniyehânın munsifâne hareket eylediği 29 Mart sene 336 tarihli tezkiresinden anlaşılmış idi. Her ne kadar kâbil-i te'vil değil ise de cümle-i ma'hûdeyi bizim de kabul edebileceğimiz bir şekl-i diğere ifrağ ederek meseleyi kapatmak istemiş [8] idi. Artık o cümlelerin manâ-yı sarîhindeki butlan itiraf edilmiş oluyordu. Evet kavâid-i lisaniyeye tatbikan o cümleden Dârü'l-Hikme'nin müevvelen îrad eylemiş olduğu mefhûmun istinbâtı kabil değil idi. Şu hakikati ra'ye'l'-ayn görebilmek için o cümle-i ma'hûde ile mefhûm-ı müevvelini yan yana getirelim de derece-i münasebetlerini bir kere daha tedkik edelim:

Cümle-i Ma'hûde

“Tasavvuf ve Ahlak kitaplarında ehâdis-i Nebî olarak gösterilen akvâl muhaddisîn indinde hadis-i Nebî değildir belki pek çoğu kibâr, mutasavvıfe sözleridir.”

Mefhûm-ı Müevveli

“Tasavvuf ve ahlak kitaplarında ehâdis-i Nebî olarak gösterilip fakat muhaddisîn indinde senet ve sebt olmayan akvâl; muhaddislerce hadis-i Nebî değildir, belki pek çoğu mutasavvıfe ve kibâr-ı ümmet sözleri ve bir kısm-ı kalîli de hadis-i nebi olmadığı gibi bu sözlerden de değildir.”

Allah aşkına muğâlatayı bırakalım da bir kerecik olsun bir nazar-ı insaf ile şu iki cümleye bakalım. Birincisinin ikincisine delâleti acaba delâlât-ı selâsenin hangi kısmına dahil olabilir? Şayet nevzuhûr başka bir tarîk-i delâlet varsa cehlimizi mu'terifiz. Filvâki iki cümle arasında bir münasebet vardır birinci cümle olmasa ikinciden katıyyen bir meâl anlaşılabilir çünkü mevzu ile mahmûl yekdiğerinin aynıdır. “Muhaddisîn indinde senet ve sebt olmayan akvâl muhaddislerce hadis-i Nebî değildir” deniliyor ki muhaddislerce hadis-i Nebî olmayan akvâl aynen

muhaddisîn indinde sened ve sebti olmayan akvâl demek olduğu gibi muhaddisîn indinde senet ve sebti olmayan akvâl dahi aynen muhaddislerce hadis-i Nebi olmayan akvâl demek değil midir? Şu ibaredeki belâgat zavallı bir şairin:

كأننا و الماء من حولنا قوم جلوس حولهم ماء⁷

beytindeki selâseti andırmıyor mu? Sizi tekrar insafa davet ederiz. *Ceride-i İlmîyye'*deki bahsin siyâk u sibâkı kütüb-i sûfiyyede münderic bulunan ehâdîs-i gayr-ı sâbitenin kimlerin sözleri olduğuna dair bir mevzuya müteallik bulunması şartıyla ehâdîs-i mezkûrenin ekseriyet ve ekalliyet itibariyle havâs u avâma âdiyetlerini beyan etmek sadedinde mefhum-ı müevvel birinci cümleyi ihtiva eden elfâz u terâkîb ile mi ifade edilir idi yoksa mesela “şurası unutulmasın ki [9] tasavvuf kitaplarında bulunup da eimme-i hadis indinde sâbit olmayan ehâdîsin pek çoğu kibâr ve mutasavvıfenin bir kısm-ı kalîli de eşhâs-ı sâirenin sözlere” suretinde mi ifade edilmek icab eder idi? Bunlar bir tıfl-ı ebcedhânın bile gözlerine çarpacak derecede ayan iken Dârü'l-Hikmeti'l-İslamiyye Heyet-i Aliyyesi nâmına maksad budur denilince birinci cümlemin ihtiva eylediği manâ-yı sarf-hin butlâmı heyet-i müşarunileyhâca dahi nezaketperverâne bir surette kabul edilmiş olduğu anlaşılmalı ve her ne suretle olursa olsun hatadan rucû ile savâbı kabul etmek fezâil-i ilmiyye-i İslâmiyye'den bulunmuş olduğundan heyet-i müşarunileyhâya bir teşekkürnâme takdimi tasvîb edilmiş idi. Teşekkürnâmeye mukabil vârid olan tezkirede her nedense evhâm ve sû-i tefehümlerimizden bahisle *el-Cerhu ve't-Ta'dîl* risalesine karşı cevap yazılacağına iş'âr edilmesi bâdî-i istiğrab olmuş ise de bilâhare *eş-Şerhu ve't-Tahlîl* muğâlatanâmesinin imzanızla vürûdu o mukabele-i garîbenin esbâb-ı acîbesini ifhâm etmiştir.

7 Sanki biz ve etrafımızdaki su, çevresi su ile kaplı oturan bir topluluk gibiyiz. [çn]

İkame-i Mazeret

Sâik-i aslî mebhasında îzah edildiği üzere hulûs-i niyetle yazılan İstîzâh'a karşı aldığımız *İzah ve Tafsîl* cevabnâmesinde görülen galeâtın cerh u tashîhi maksadıyla *el-Cerhu ve't-Ta'dîl*'i kaleme aldığımız esnada her nasılsa size karşı derece-i iktidarımızla meslek-i ilmîdeki vaziyetlerimiz nazar-ı dikkate alınmamış idi. Taharrî-i hakikat ve müdafaa-i hakkâniyet sevdası merâsim-i sûriyye düşüncelerine galebe etmiş idi. *Eş-Şerh ve't-Tahlîl*'in hemen her satırında kaleminizin püskürdüğü edîbâne şiddet ve hiddetleri, techîl ve tezyîf ma'razında üstadâne savletleri görünce *el-Cerhu ve't-Ta'dîl* risalesinde sizce muhayyel bulunan hududumuzu tecavüz etmiş olduğumuzu ancak o zaman anlayabildik. Tarafeynin mukayyesesine dair mülâhazalar ancak o zaman hatırıma hutûr etmeye başladı. Hissiyât-ı nefsâniyemizden tecerrüdle itidalkârâne muhakeme neticesinde ma'zur belki de mecbur bulunduğunuzu teslim eyledik. Sizin gibi fünûn-ı şettâda yed-i tûlâ ve ihâta-i uzmâ erbâbindan, medâris-i âliye ve Dârülfünun müderrislerinden ve bütün mehâfil-i ilmîyenin fevkinde bulunan Dârü'l-Hikmeti'l-İslamiyye azasından bir zatın çîre-destî-i faziletini bizim gibi bir dervîş-i nâçizin cerh u ta'dîle kalkışması sizin yerinizde her kim olsa amelî tasavvuf ile nâterâşîde [10] nefs-i emmâre muktezasıyla hads ü infîle kapılması tabîidir. Binâenaleyh nazarımızda tamamıyla ma'zursunuz. Münazaradaki üslub ve tenasübün muhafazası mecburiyetiyle meşrû'an vâki olacak mukabelât-ı mümâselemizde siz de bizi ma'zur görmelisiniz. Şu kadar var ki bu zarureti daima mikdarınca takdir etmeye çalışacağız şayet hadd-i marufu tecavüz edecek olursak size karşı istihlâle hazır ve Cenabı Hakk'a karşı da daima tâib ve müstağfiriz.

eş-Şerhu ve't-Tahlîl'in Mukaddimesindeki İsnadât

Bir buçuk sahifeden ibaret bulunan bu mukaddimenin pek çok isnadâtı ihtiva etmesine nazaran fî babihî îcazın belîğâne bir numunesi olmaya şâyestedir. İsnadât-ı vâkıanın sehletü'l-İfhâm

olması için ale't-terfîb aynen nakl u tahrîr ve ecvibe-i şâfiyesi ber-vech-i âtî terdif edilmiştir.

İsnad

Tedkîk Heyet-i Aliyyesi tasavvuf kitaplarında ehâdîs-i mevzû'a bulunduğunu kabul ediyor. Ta' dâd itibariyle nısfına yakın derecede çok olduğunu bile inkar etmiyor.

İbtal

Şu ibareyi okuyan herhangi bir zatın: Tedkîk Heyeti'nin tasavvuf kitaplarında ehâdîs-i mevzû'a yoktur diye bir da'vada bulunmuş olduğuna ve bilâhare delâil-i sâtî'a karşısında da'vasından rucû eylediğine hükmedeceği şüphesizdir. Fakat şu ibare ile iğfâl edilen zata Tedkîk Heyeti *el-Cerhu ve't-Ta'dîl*'in sekizinci kısmındaki şu: "Mükerreren îrad edilen nakiller ancak tasavvuf kitaplarında sâbit olmayan hadis yoktur gibi bir iddiaya karşı cevap olur." Ve telhîs edilen ecvibe-i ahfereye âid mutâlaâtın ikinci kısmı nihayetlerindeki: "Tasavvuf kitaplarında ehâdîs-i mevzû'a yoktur diye bir iddiada bulunmuş olsaydık nukûl-i muharrere pek müskit ve hilâfını müsbît bir cevab-ı savâb olurdu fakat görülüyor ki ekseriyet da'vası bir delil-i ilmîye iktiran edememiştir." İbarelerini irâe edince acaba nasıl hükmedecektir? İşte da'va-yı muhayyel böyle olur zaten îcadında maharetiniz olmasaydı isnad ve îradında cesaret edemezsiniz. Ta' dâd itibariyle nısfına yakın derecede olduğunu inkar etmediğimize dair isnad-ı tâlîye [11] gelince *el-Cerhu ve't-Ta'dîl*'in on altıncı kısmında Sübkî'nin *Tabakât-ı Fukahâ'*sında *İhyâu'l-Ulûm*'un esânîdini bulamadığı hadislerin tam otuz altı sahife teşkîl ettiği iddiasına karşı filvâki Sübkî'nin küçük kıtada matbû' *Tabakât*'ında esânîdini bulamadığı hadisler otuz altı sahife teşkil ediyorsa da eimme-i hadîs tarafından esânîdi bulunanların aynı kıtadada dört, beş yüz sahifeyi işgâl edeceği cihetle ekseriyet ile ekalliyetin hangi tarafta olduğuna dair muharrer bulunan cevabımız ne oluyor? O cevabnâmede tasavvuf

kitaplarındaki ehâdîsin nısfına yakın derecede olduğuna dair itirafımızı îma edecek bir ibaremizi yahut *Îzah ve Tafsîl'*inizde şu iddiayı isbat edecek bir nakli gösterebilir misiniz? Buna muğâlatadan başka ne denileceğini bilemiyoruz.

İsnad

Şerh u îzah ettiğimiz vechile nâkîdîn-i hadîsin ilişikleri ehâdîsin çoğunun kibâr, mutasavvıfe sözleri olduğunu kabulde muztar kalıyor.

İbtal

Bu dahi evvelkilerin li-ebeveyn ehevâtındandır: “Nâkîdîn-i hadîs tasavvuf kitaplarındaki ehâdîsin hiçbirine ilişmemiştir” yahut “Nâkîdîn-i hadîsin ilişikleri ehâdîsin çoğu kibâr, mutasavvıfe sözleri değildir” diye bir iddiamız var mıdır ki şu isnadın bir manâsı olabilsin. Medâr-ı münazara bilâ kayd u şart “Tasavvuf kitaplarındaki ehâdîsin ekseri muhaddisîn indinde kibâr, mutasavvıfe sözleridir” iddiasından ibaret değil mi idi? Bu iddianın isbatında âciz kaldıktan sonra bunu bir şekl-i dîğere ifrağ ile ric'at ıztırarında bulunan biz miyiz? Acaba sahifeler dolusu nakiller îradıyla hangi müddeanızı isbata ve hangi da'vamızı ibtâlde çalışıyordunuz? Tayin edebilir misiniz? *Îzah ve Tafsîl'*in nihayetlerinde itiraf ettiğiniz üzere mademki ale'l-ıtlak tasavvuf kitaplarındaki ehâdîsin ekseri muhaddisîn indinde hadîs-i Nebî değildir demek hatır ve hayalinizden bile geçemiyordu o halde bu külfetler bu zahmetler neden îcab ediyordu?

İsnad

Zaten maksadımız bu iki şeyi isbat olmakla yani beyanları vechile ⁸والتصوف أحاديث كثيرة موضوعة [12] و كتب الأخلاق] esas olmakla Tedkîk Heyet-i Aliyyesi her ikisini kabulde insaf gösteriyor.

8 Ahlak ve tasavvuf kitaplarında birçok mevzû' hadis vardır. [çn]